

Drakes plåt

*En världsomseglare, ett misslyckat skämt och en ofrivillig konspiration – **Peter Olausson** beskriver en mindre känd episod i pseudovetenskapens historia.*

DRAKES PLÅT är inte tillnärmelsevis lika berömd som Piltdownmannen eller Kensingtonstenen. Men den kan lära oss en hel del om hur vetenskap bör utföras, hur den inte bör utföras, och inte minst hur folk som verkligen borde veta bättre kan luras, även av misstag och inte minst av sig själva.

Francis Drake var en engelsk sjöfarare, kapare (vilket inte ska förväxlas med pirat) och äventyrare som levde under 1500-talet. Han är mest känd för att han förde befäl på den andra världsomseglingen någonsin. Efter att 1577 ha lämnat England med fem fartyg, korsat Atlanten och seglat in i Stilla Havet¹ färdades man uppför kusten med det enda fartyget man vid det laget hade kvar. Under resans gång angrep man spanska bosättningar, hamnar och fartyg. Omsider nådde man Nordamerika.

Illustration Daniel Bostedt

Den 17 juni 1579 lade *Golden Hind* till vid en strand i Kalifornien. Där stannade man en dryg månad för att se över fartyget och proviantera. Diskussionen om exakt vilken strand som fick det celebra besöket (i synnerhet har många vägrat att tro att Drake missade Golden Gate² och den stora San Franciscobukten) har fått bränsle av att anteckningarna var medvetet otydliga eller direkt vilseledande, eftersom man inte ville läcka någon intressant information till fienden Spanien. Sedan länge råder någorlunda konsensus om att platsen var en vik norr om San Francisco som också fått heta just Drakes Bay. Bland annat har man där hittat porslinsfragment som härrör från expeditionen. Annars lämnade ju dåtidens resenärer sällan eller aldrig varaktiga spår.

Ett långt intressantare spår utgjordes av en plåt som expeditionen lämnade efter sig. Den beskrivs lite olika i olika skildringar men huvuddragen är klara. På en plåt av mässing eller bly ristade man in Drakes namn, ankomstdagen, och konstaterandet att området "Nya Albion" (ef-

ter ett gammalt namn på England) i enlighet med lokalbefolkningens önskan hädanefter tillhörde den engelska kronan. Detta var för övrigt ett av de första brittiska anspråken i den nya världen. Och så satte man dit drottning Elizabeths porträtt i form av ett mynt, spikade upp plåten på en påle, och seglade iväg ut över Stilla Havet.

Några sekler gick. Kontinenten och Kalifornien koloniserades och började spela en betydelsefull roll. Plåten hade sedan mycket länge gått förlorad i tidens virvlar. Historiker kände till den via beskrivningarna, och flera av dem funderade då och då på om den fortfarande fanns någonstans.

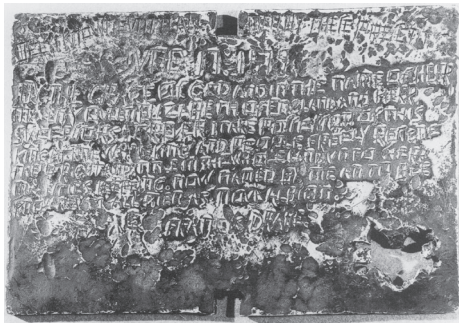
Och så en dag ...

FYNDET

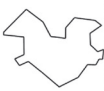
En av världens sedan länge förlorade skatter verkar ha hittats!

HERBERT E. BOLTON (1937)

Om Boltons artikel inleds på ett för akademiska artiklar ovanligt sätt så kan det bero på att den började som ett tal, hållet den 6 april 1937, passande nog på Sir Francis Drake Hotel i San Francisco. Det kan också bero på att Bolton verkligen var oerhört glad över fyndet. Denne *distinguished professor* i historia hade i årtal efterlyst Drakes plåt och bett alla sina studenter att hålla ögonen öppna. När så en ung man ringde upp honom och berättade om ett fynd han gjort insåg Bolton omedelbart vad det var frågan om. Och nu så står han i talarstolen och visar upp superfyndet för imponerade och avundsjuka kolleger.

BEE IT KNOWNE VNTO ALL MEN BY THESE PRESENTS.
 IVNE. 17. 1579.
 BY THE GRACE OF GOD AND IN THE NAME OF HERR
 MAIESTY QUEEN ELIZABETH OF ENGLAND AND HERR
 SVCCESORS FOREVER. I TAKE POSSESSION OF THIS
 KINGDOME WHOSE KING AND PEOPLE FREELY RESIGNE
 THEIR RIGHT AND TITLE IN THE WHOLE LAND VNTO HERR
 MAIESTIES KEEPPEING NOW NAMED BY ME AN TO BEE
 KNOWNE VTO ALL MEN AS NOVVA ALBION.
 ꝑ FRANCIS DRAKE.

BEE IT KNOWNE VNTO ALL MEN BY THESE PRESENTS

IVNE.17.1579

BY THE GRACE OF GOD AND IN THE NAME OF HERR
 MAIESTY QUEEN ELIZABETH OF ENGLAND AND HERR
 SVCCESORS FOREVER I TAKE POSSESSION OF THIS
 KINGDOME WHOSE KING AND PEOPLE FREELY RESIGNE
 THEIR RIGHT AND TITLE IN THE WHOLE LAND VNTO HERR
 MAIESTIES KEEPPEING NOW NAMED BY ME AN TO BEE
 KNOWNE VNTO ALL MEN AS NOVVA ALBION.

G[?] FRANCIS DRAKE

(HÅL FÖR MYNTET)

Francis Drake, ca 1540–1596

Här är den! Återfunnen till slut, efter 357 år! Se, Drakes plåt — plåten av mässing! Kaliforniens främsta arkeologiska skatt!

Professorn måste ha insett att en reservation var på sin plats. Men på något sätt blev den istället ytterligare ett intygande av det fantastiska fyndets äkthet:

Antingen är plåten en avancerad förfalskning, genomförd av någon som noggrant studerat Fletchers³ ord; eller så är den äkta, vilket jag tror, i vilket fall Fletcher gjorde en påfallande korrekt redogörelse för dess utseende och inskription. Mellan artefakten och ögonvittnesskildringen finns en spektakulär och övertygande harmoni som ingen förfalskning torde kunna uppnå.

Bolton hade övertygats om plåtens äkthet så fort han hör-

de talas om den. Direkt efteråt hade han erbjudit \$2500 för fyndet. När leveransen ändå dröjde blev Bolton påtagligt nervös. Med hjälp från Allen L. Chickering, ordförande för California Historical Society, och några bidragsgivare ökades insatsen till \$3500, motsvarande en läkares årslön (det ska poängteras att upphittaren inte hade propSAT på någon särskild ersättning över huvud taget). När Bolton och Chickering till slut fick plåten i sin ägo hade de redan investerat såväl pengar som trovärdighet i den; som representanter för University of California och det historiska sällskapet hade de i praktiken gett sina tungt vägande ord på att den var äkta. Det bådade inte gott för den utförliga, neutrala kontroll av äktheten som borde ha gjorts först av allt.

PLÅTEN UNDERSÖKS

Den första kontroll som faktiskt gjordes bestod främst i att Bolton jämförde plåten med Fletchers kortfattade beskrivning, och som sagt fann att de stämde överens till punkt och pricka. Att plåten var mycket enkelt tillverkad, såväl beträffande hantverk som stavning, talade också för dess äkthet, menade han. En omständighet han för fram som nästan är betagande är fyndplatsen:

Att plåten var mycket enkelt tillverkad, såväl beträffande hantverk som stavning, talade också för dess äkthet, menade Herbert Bolton.

Plåten hittades inte vid Drakes Bay utan några kilometer sydost om denna, intill själva San Francisco-bukten. Det talade för att den var äkta, menade Bolton, eftersom en förfalskare ju givetvis skulle ha placerat sitt verk vid Drakes Bay där praktiskt taget alla var överens om att Drake slagit läger. När det senare visade sig att plåten först hittats flera år tidigare vid Drakes Bay, men att den upphittaren senare slängt iväg den (och därmed gått miste om läkarlönen), så talade *även det* för äktheten, eftersom plåten ju ursprungligen legat vid den plats där praktiskt taget alla var överens om att Drake slagit läger.

En omständighet som enligt Bolton talade mot att plåten var en förfalskning var att den hypotetiske förfalskaren inte försökt att slå mynt av den. Varför skulle någon annars ha gjort sig besväret att tillverka en förfalskning?

Men givetvis ifrågasattes fyndet på riktigt. En som utmärkte sig var Reginald B. Haselden, expert på manuskript från perioden.

Varken professor Bolton eller herr Watson nämner något test som plåten har undergått, eller namnet på någon specialist som undersökt den, med undantag för "en erfaren sjökaptan som undersökte plåten [och] uttryckte åsikten att den kan ha skurits ut ur mässingsspåret för en lavett". (Huruvida den erfarne sjökaptanen någonsin sett en lavett från perioden nämns inte.)

REGINALD B. HASELDEN (1937)

Efter att så artigt som möjligt ha kritiserat Bolton och hans medförfattare för deras patetiska förarbete, eller vad man ska kalla det, ställer Haselden en lång rad frågor som

måste besvaras om man ska kunna bedöma äktheten, men som inte tagits upp i de beskrivningar som dittills publicerats.

Kan man ta reda på var och framför allt när mässingen var tillverkad? En metallurgisk analys av metallblandning och orenheter skulle kunna peka mot exempelvis 1500-talet eller 1900-talet.

Var plåten uthamrad (som den alltid var på 1500-talet) eller valsad (som den vanligtvis var på 1900-talet)?

Efter 350 år i det fria och/eller i jorden så bör metallen ha påverkats på sätt som kan och måste undersökas: Korrosion, erosion, patinering ... Liksom avlagringar i de många ojämnheterna.

Även om materialet ger speciella förutsättningar så skulle det kunna vara intressant att jämföra formerna på bokstäverna och siffrorna med de som vi vet användes i 1500-talets England. En del av de senare hade inte varit besvärligare att hugga in än de som använts på plåten.

Är datumformatet "June 17 1579" tidstypiskt?

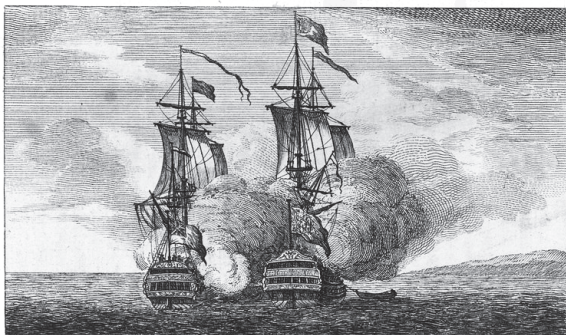
Även om stavningen var mycket friare på den tiden så noterar Haselden flera anomalier som ger ett egendomligt helhetsintryck. Ord som *England, queen* och *whole* stavades *Yngland, quene* och *hooll* i texter som man vet kommer från Drake. Vare sig det var han eller någon annan som utformade texten så satte skribenten svårstavade ord som *successors* och *possession*, men missade ett *d* i *and* och stavade fel på *her* tre gånger av tre möjliga.

Kritiken var besvärande. En kommitté sattes ihop för att se till att en metallurgisk undersökning gjordes. Kommittén utgjordes av Bolton, Chickering och två personer till. Även om minst hälften av dem var grovt jäviga så bor-

de väl det inte påverka den metallurg som de utsåg att utföra undersökningen?

Så småningom valdes dr Colin G. Fink: en av landets mest framstående experter på metallurgi, som gett ut en rad arbeten om antika metaller, konservering och restaurering av desamma, och inte minst arbeten om hur man avslöjar förfalskningar i genren. Han fick en beställning som inleddes med ett prisande av plåtens historiska värde och konstaterandet att den med största sannolikhet var äkta. Alla frågor besvarades av Bolton, som ju var övertygad om äktheten.

Hösten 1938, ett och ett halvt år efter Boltons glada kungörelse på Sir Francis Drake Hotel, presenterade Fink och en kollega sin analys. Slutsatsen fanns i titeln: *Drake's Plate of Brass Authenticated*. Efter att omsorgsfullt ha studerat metallens yta, struktur och beståndsdelar, bevarade avlagringar med mycket mer, så hade man till slut kommit fram till att plåten var äkta. Det som återstod av patinan hade formats under lång tid; mycket hade tydligen försvunnit i hårdhänt rengöring (som även, enligt metallurgerna, skulle ha gjort kanterna på bokstäverna skarpare), men patinans skyddande egenskaper bevisades av att plåten var i så gott skick efter 350 år. Avlagringarnas sammansättning bevisade utan tvekan ("unquestionable proof") att plåten legat på marken eller i jorden under lång tid. Därtill visade avlagringarnas sammansättningar att den under hela denna tid befunnit sig vid Drakes Bay. Metallen var förmodligen inte valsad utan uthamrad. De många föroreningarna i metallen talade också för en äldre tillverkning. Den spektroskopiska analysen hade tyvärr inte gett så glasklart resultat som man önskat. Men det

Sir Francis Drake engaging the Cacafuego, a rich Spanish ship. 3 June 1594.

Francis Drake i sjöslag med spanskt fartyg.

kunde förklaras med att man tagit mycket små metallprover, och att intressanta spår av magnesium, bly, silver m.m. varierade från plats till plats i plåten, så som de gör i metall tillverkad med äldre tekniker ... Så på sätt och vis var osäkerheten ännu ett belägg för plåtens ålder.

I rapportens förord kommenterar Chickering att undersökningen dragit ut på tiden: "Trots ständiga påtryckningar och förslag valde kommittén att inte låta sig stressas utan först bestämma sig för vad som var rätt innan man fortsatte". Detta kan jämföras med att såväl han som Bolton redan i februari 1937 bestämt sig för att plåten var äkta.

Visserligen ifrågasattes rapporten. Andra metallurger invände att zinkhalten på 34–39 % var för hög för att mässingen skulle ha tillverkats på 1500-talet, men såpass låg att den var den olämplig för bruk i marina miljöer. Det påpekades att rapporten inte gick in på det kol som av någon anledning fanns i patinan. Några av dessa förklaring-

är kändes mer fantasifulla än övertygande, som att små gropar som gjorts efter att texten hade hackats in hade kunnat komma från vidskepliga indianer som ”angripit” plåten med sina tomahawker, eller att bokstävernas skarpa kanter nog var ett resultat av den hårdhanta rengöringen. Märkligast av allt var att varken metallurger eller kommitté verkar ha reflekterat över möjligheten att texten var betydligt yngre än plåten.

Kritiken fick dock ingen särskild uppmärksamhet. Frågan ansågs i stort sett avgjord, såväl vetenskapligt som bland allmänheten.

Bara för att lura metallurgerna hade en förfalskare behövt leta reda på rätt malmer, smält dem och tillverkat mässing med samma metod som på Drakes tid [...] Efter att sedan ha format plåten och försett den med sin inskrift så skulle förfalskaren behövt applicera en patina som skulle klara alla test som kemister, geologer, mikroskopister, spektroskopister och röntgenexperter använder för att ta reda på om en patina långsamt skapats av väder och vind under hundratals år eller är konstgjord. Allt detta verkar vara för mycket för en eller två små hjärnor.

LEDARE I *THE SAN FRANCISCO CHRONICLE* (1938)

Det är sällan man ser arkeologiska dateringar tas upp på ledarplats. Men Drakes plåt var inte vilket fynd som helst. USA:s moderna historia är ju relativt ung, Kaliforniens än mer så, och fysiska spår från 1500-talet av de blivande kolonialherrarna är lätt räknade. Nu hade man fått en klenod med lokal koppling som saknade sin like i landet. Plåten fick närmast status som riksregalie. Den nämndes i alla

skol- och historieböcker, kopior såldes som souvenirer, och en särskilt fin replik överlämnades som officiell gåva från delstaten Kalifornien när Elizabeths successor Elizabeth II kröntes 1953. Originalen visades stolt upp vid högtidliga tillfällen och förvarades annars på Bancroft Library i Berkeley. Den fina historien om de två fynden berättades om och om igen: chauffören som först hittade den ovärderliga plåten men slängde bort den, och den fattige butiksassistenten som därefter fann den och belönades rikligt, vilket förresten gjorde att han fick råd att gifta sig.

PLÅTEN UNDERSÖKS PÅ NYTT

Men då och då luftades gliringar, misstankar och rena avfärdanden, i konversationer, brev, artiklar och tal. Det var som om kritikerna aldrig riktigt ville ge med sig.

Ett tyngre inlägg kom 1974 då Samuel E. Morison gav ut *The European Discovery of America*. I två detaljerade men lättlästa volymer redogjorde han för en lång rad upptäcktsresande, givetvis även Drake. Efter att ha studerat frågan ingående och tagit del av Haseldens omfattande men opublicerade korrespondens med flera experter hade han ingenting till övers för plåten: den var ett falsarium, punkt slut. Det bevisades framför allt av språket (och "om du gräver upp en grekisk urna som står på en telefonkatalog behöver man inte diskutera saken"), men även av mässingens zinkhalt och det faktum att den förste upphittaren fann plåten på markens yta när den borde ha legat en god bit ner i densamma. Morison tog även upp Boltons långa affär med plåten före fyndet, när han i årtal efterlyst den: "Alla som känner till studentikos humor skulle se det som en inbjudan till ett 'spex'."

Morison var något så ovanligt som en historiker som var både ansedd och populär. Hans böcker sålde i stora upplagor, inte minst *The European Discovery*, samtidigt som de lästes med respekt av kolleger. När han inte bara ifrågasatte utan kategoriskt avfärdade en prisad skatt som fejk kunde det inte ignoreras. Samtidigt närmade sig fyrahundraårsminnet av Drakes strandhugg. Skulle man visa upp plåten eller inte? Båda alternativen var omöjliga så länge frågan om dess äkthet inte avgjorts en gång för alla. Bancroft Library tog initiativet till en ny, bred och tvärvetenskaplig undersökning, med modern teknik och vetenskap i ryggen.

Resultatet kungjordes 1977. Den metallurgiska undersökningen⁴ räckte för att fälla ett avgörande. Man hade i stort sett fått samma rådata som erhållits 1938 men slutsatsen som drogs var den motsatta: zinkhalten och metallens renhet bevisade att plåten hade tillverkats långt efter 1500-talet. Den var dessutom utvalsad, inte hamrad. Vartill kom anakronismer i textanalys, stavningar osv.

Drakes plåt var en förfälskning. Historien var mycket genant för en rad inblandade: Kaliforniens universitet, biblioteket, det historiska sällskapet ... Många av dem hade nog helst sett att det hela glömts bort så fort som möjligt. Men plåten hade haft en så framträdande plats såpass länge att den hängde kvar i det allmänna medvetandet under lång tid. Många trodde på den för att de ville tro på den och var vana vid att tro på den, och de ville inte heller riktigt ge med sig. Det är talande att diskussionerna om plåtens äkthet ökade kraftigt i intensitet ju närmare man kom Kalifornien och San Francisco. Det är också talande att flera som argumenterade för plåtens äkthet

nämnde att Morison ju var en *easterner*, knuten till Harvard, Massachusetts. Liksom att när den stora 400-årsutställning om Drake och hans expedition öppnade 1979, utan plåten men med världens främsta experter i relevanta frågor på plats, så var det två frågor som undveks: exakt vilken strand som fick det celebra besöket och huruvida Drakes plåt var äkta. Där var känslorna för många och heta.

Efterhand glömdes plåten ändå bort, inte fort men långsamt. Och varje gång förfalskningen togs upp frågade man sig vem eller vilka som gjort den, och varför? Förmodligen utan att förvänta sig något definitivt svar.

SANNINGEN OM PLÅTEN

Det definitiva svaret kom 2002. Då publicerades en artikel vari plåtens ursprung utreddes så detaljerat som det rimligtvis var möjligt så långt efteråt. Alla invigda var sedan länge döda, och ingen av dem hade pratat mycket eller gärna om det hela. Men genom att lägga pussel och leta på rätt ställen kunde författarna visa hur förfalskningen gjorts, vilka som gjort den, och inte minst varför.

Som många andra akademiker var Herbert Bolton medlem i diverse organisationer och sammanslutningar av olika slag, från de vetenskapligt värdiga till de tämligen avslappnade. Bland de senare hittar vi E Clampus Vitus: ett ”uråldrigt brödraskap”, eller åtminstone muntert och lagom vanvördigt akademiskt sällskap som återbildats 1930 (dess äldre historia är högst osäker, vilken är en del av poängen). ECV samlade, och samlar än idag, många historiskt intresserade av rang från västra USA. En helt och hållet seriös aktivitet utgörs av att sätta upp informa-

tiva minnesskyltar på historiska byggnader. I övrigt ägnar man sig åt lärda men framför allt muntra sammankomster och inte så få practical jokes.

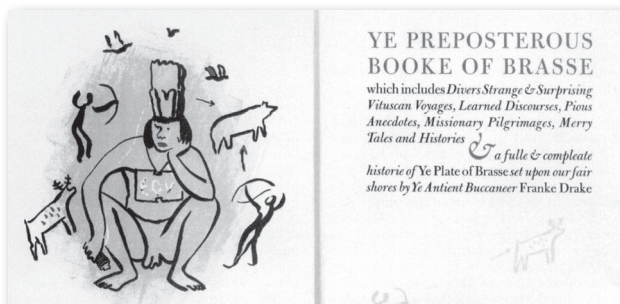
När turen hade kommit till att skoja med Bolton var skämtets utformning given. Så som han hade tjatat om den där plåten ... Några *Clampers* såg till att formulera en text utifrån den i dessa kretsar välkända beskrivningen, anskaffa en mässingsplåt från närmaste skrot, och hugga in den förra i den senare. För att plåten inte skulle se uppenbart ny ut ordnades snabbt och enkelt patinering medelst svärtande över eld, gnidande med jord och lite hamrande. Verket signerades på baksidan: Bokstäverna E C V målade med fluorescerande färg. Sedan lades plåten ut i närheten av Drakes Bay — och så väntade man ... Förr eller senare skulle någon hitta den, och sedan borde det inte ta lång tid innan den skulle hamna hos Bolton. Som givetvis skulle bli upprymd och berätta om sitt fynd ... Och så skulle man avslöja det vid ett passande tillfälle, skratta åt alltsammans och bjuda på en runda.

Hur skämtarna reagerade när Bolton hänfört kungjorde den fantastiska upptäckten förtäljer inte källorna; ingen av dem berättade om det efteråt. Munterheten över ett lyckat skämt torde ha gått över snabbt och fullständigt när man insåg att inte bara Bolton tog fyndet på största allvar, utan att han även fått andra att tro på det. Innan man visste ordet av hade plåten blivit en stor nyhet. En rad respektabla kolleger, som man inte alls hade tänkt sig skulle blandas in, talade sig varma för äktheten hos en plåt som inte bara var en förfalskning, utan en illa gjord förfalskning som inte var tänkt att lura någon en längre stund. Några av dem hade dessutom bidragit till hittelönen. Det

passande tillfället att avslöja skämtet kom aldrig. Om plåtmakarna trädde fram nu skulle de inte bara genera Bolton, Chickering och andra, utan även universitetet, California Historical Society, E Clampus Vitus, och inte minst sig själva. Anseenden och karriärer stod på spel. Hur skulle de kunna avslöja plåten på ett värdigt sätt?

När de inte kunde tala rent ut försökte de istället att väcka misstankar. Ifrågasättanden av plåtens äkthet började cirkulera direkt efter Boltons framträdande på Drake Hotel. Bara några veckor efteråt tillverkades en ny plåt av mässing, öppet och ogenerat, med en text där miwokernas hövding berättar att han lurats av Francis Drake och "DO NOW REVOKE SAID GRANT ON GROVND'S OF DECEIT, FRAVD, AND FAILVRE TO OCCVPY SAID DOMAIN, DONE IN THE PRESENCE OF E CLAMPVS VITVS". Texten höggs in av V. L. VanderHoof, en ansedd paleontolog, geolog, och medlem av ECV.

Det mest ambitiösa försöket att indirekt avslöja plåten var en liten bok som ECV gav ut 1937. De hade tidigare gett ut böcker där olika aspekter av sällskapet's stolta och påhittade historia beskrevs, samtidigt som de i typiskt studentikos stil drev med sig själva och andra så mycket de kunde. *Ye Preposterous Booke of Brasse* kunde läsas som en sådan bok, där fokus låg på en plåt av mässing som Francis Drake lämnat efter sig. Den kunde också läsas som en samling tips och instruktioner för hur äktheten hos Boltons plåt skulle kunna prövas. Som att metaller som är i kontakt med varandra kan "färga av sig", vilket borde ha gett mätbar påverkan av mässingen där silvermyntet eller åtminstone järnspikarna suttit — det vore något för en

*På bokens titelsida ser man miwokernas hövding med plåten.
Bokstäverna E C V syns tydligt.*

metallurg att undersöka. Eller att plåtens yta inte såg ut som om den legat ostörd i jorden, utan snarare som om den "hade bankats på med den rundade delen av en kulhammare" — det vore ju lätt att utföra den proceduren på en likadan plåt och jämföra. Den tydligaste ledtråden av alla var ändå tipset att ultraviolett ljus skulle bringa fram bokstäverna E C V på plåtens baksida ... Boken skickades till Bolton och flera andra som hade med plåten att göra. Responsen var obefintlig.

Även om de övertydliga ledtrådarna i *Booke of Brasse* inte fått avsedd effekt så tänkte de ansvariga förmodligen att det hela naturligtvis inte kunde hålla hur länge som helst. Även om plåten lurat oväntat många som sannerligen borde veta bättre så skulle den ju så småningom underkastas en metallurgisk analys. Då, om inte förr, skulle det hela avslöjas ...

Så kom hösten 1938 och resultatet av den metallurgiska analysen, vars högst ansedda och respektabla utförare intrygade att plåten var äkta. Vad skulle man göra nu?

Åren gick. Då och då nämnde man plåten och ifrågasatte äktheten, i olika grader; gliringar, misstankar och rena avfärdanden. Så småningom började nyckelpersoner att dö bort, såväl "troende" som "invigda". Trots att priset för ett avslöjande sjönk så fann 2002 års grävare bara att ett enda allvarligt försök gjorts att berätta sanningen (1954, året efter professor Boltons död), men den bekännelsen publicerades aldrig.

Plåten finns än idag på Bancroft Library. Den var utställd fram till 2005, sedan dess är den magasinerad. Först på 1990-talet letade man efter, och fann, spår av fluorescerande färg på dess baksida; det var återstoden av "konstnärernas" signatur E C V.

PENGAR, PRESTIGE MED MERA

Drakes plåt lär oss hur lättlurade experter kan vara när de bestämt sig i förväg. Men det visste vi förhoppningsvis redan. En intressantare lärdom har med motiven bakom osanningar att göra.

Drakes plåt började som ett skämt som togs på oväntat stort allvar. Andra episoder som kan ha börjat som ett skämt eller en lek är det "spökprat" som systrarna Fox uppfann 1848 vilket gav upphov till spiritismen, och "älvorna från Cottingley" som självaste Conan Doyle trodde på. Det har föreslagits att Piltownmannen började som ett skämt⁵, och även om den senaste forskningen⁶ pekar mot ett annat håll så hade världens mest (ö)kända paleontologiska förfalskning förvisso *kunnat* vara en lustifikation som sparat ur. Och går vi från pseudovetenskapliga klassiker till dagens brus av vanföreställningar så kan vi konstatera att en god andel av alla myter och skrönor som

delas på sociala medier började på skojsajter. (Sådana drivs visserligen inte alltid av oegennyttiga skäl, men motivet är åtminstone inte att förvillan.)

Varför förfalskar folk, fuskar och hittar på? Vare sig det gäller kvacksalveri, spökprat eller pseudoarkeologiska förfalskningar är pengar den vanligaste förklaringen som föreslås, därefter prestige eller ära av ett eller annat slag. Men även om pengar och prestige är nog så starka drivkrafter, i sig själva eller i kombination med lathet och/eller insikten att ens älsklingsidé är i behov av mer stöd än verkligheten kan ge den, så finns det många andra anledningar till att folk hittar på saker. Den som antar att folk är enkelspåriga och lättförklarade kan lätt bli lurad när undantag inträffar.

Källor

- Edward Von der Porten, Raymond Aker, Robert W. Allen och James M. Spitze: "Who made Drake's plate of brass (Hint: It wasn't Francis Drake)", *California History* vol 81 (2002), nr 2 — huvudkälla för denna artikel
- Herbert E. Bolton, "Francis Drake's Plate of Brass", *California Historical Society Quarterly*, vol 16, nr 1
- Reginald B. Haselden, "Is the Drake Plate of Brass Genuine?", *California Historical Society Quarterly* (september 1937), vol 16, nr 3
- Colin G. Fink och E. P. Polushkin, *Drake's Plate of Brass Authenticated* (California Historical Society 1938)
- "Drake's Plate of Brass Passes Cross-Examination", ledare i *San Francisco Chronicle*, 7 december 1938

Samel E. Morison, *The European Discovery of America* (Oxford University Press 1986), sid 713–716

“Drake Plaque”, *San Francisco Chronicle*, 11 oktober 1974

Wikipedia: Drake’s Plate of Brass

Noter

1. Drakes expedition seglade med största säkerhet från Atlanten till Stilla havet via de komplicerade passagera norr om Kap Horn, snarare än att runda den farliga och vid den tiden okända udden. Beteckningen ”Drakes sund” om farvatten mellan Sydamerika och Antarktis är av senare datum.
2. Ingen anakronism: Golden Gate är sundet, som gett namn åt Golden Gate Bridge från 1937.
3. En av beskrivningarna av Drakes världsomsegling gavs ut 1628 av skeppsprästen Francis Fletcher.
4. Undersökningen 1977 genomfördes i Berkeley av Helen Michel och Frank Asaro. Senare samma år skulle de få några prover från den så kallade KT-gränsen att undersöka, något som så småningom ledde till teorin om asteroiden som gjorde slut på dinosaurierna, se Peter Olausson, ”Kosmiska katastrofer”, *Folkvett* 2015:4.
5. Stephen Jay Gould, ”The Piltdown Conspiracy”, *Natural History Magazine* (augusti 1980) samt *Hen’s Teeth and Horse’s Toes* (W. W. Norton 1983)
6. De Groote et al, ”New genetic and morphological evidence suggests a single hoaxer created ’Piltdown man’”, Royal Society open science, augusti 2016